



Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Ki Tetse

Nefret Duygusunu Salıvermek

Karanlık karanlığı kovamaz, bunu yalnızca ışık yapabilir. Nefret nefreti kovamaz, bunu yalnızca sevgi yapabilir. Nefret nefreti çoğaltır, şiddet şiddeti çoğaltır ve sertlik sertliği çoğaltır...

Martin Luther King

Tahmin ediyorum ki, insanların nefretlerine bu kadar inatla tutunmalarının sebeplerinden biri, nefret gittikten sonra acıyla yüzleşmek zorunda kalacaklarını hissetmeleridir.

James Arthur Baldwin

Ki Tetse *peraşasında*, içerdiği mesajlar açısından çok önemli bir pasuk vardır. Miras, asi oğul, üzerine aşırı yük yüklenmiş hayvanlar, evlilik ihlalleri ve kaçan köleler hakkında çok farklı kanunlardan oluşan bir dizinin ortasında yer aldığı için gözden kaçırılması kolay bir pasuktur bu.

Özel hiçbir vurgu veya giriş yapmadan, Moşe, bu pasukta, insani sezgilere öylesine aykırı bir emir verir ki, onu doğru duyduğumuzdan emin olmak için iki kez okuma gereği hissederiz:

Bir Adomi'den (Edom halkı mensubundan) nefret etme, zira kardeşindir o.

Bir Mısırlıdan nefret etme, zira ülkesinde bir yabancı olmuştun.

Devarim 23:8

Tora'daki genel bağlamı içinde bunun anlamı nedir? Moşe'nin günlerindeki Mısırlılar, Bene Yisrael'i köleleştirmiş, "hayatlarını acılaştırmış", onları ağır işlere zorlayan acımasız bir rejime tabi tutmuş ve eziyet ekmeği yemeye zorlamışlardı. Soykırım girişimi anlamına gelen bir programa başlamışlar, Paro kendi halkına "[Yisrael halkına mensup] her erkek bebeği nehre" atmalarını emretmişti (Şemot 1:22).

Şimdi, bunun kırk yıl sonrasında, Moşe sanki bunların hiçbiri olmamış, sanki Bene Yisrael Mısırlılara konukseverlikleri için şükran borçluymuş gibi konuşmaktadır. Oysa hem kendisi hem de halk, tam da Mısır zulmünden kaçtıkları için oldukları yerdeydiler. Öte yandan Moşe halkın Mısır esaretini unutmasını da istememektedir. Aksine, bizim de hâlâ Pesah'ta yaptığımız gibi, Mısır'dan

Çıkış hikâyesini her yıl tekrar anlatmalarını, anısının gelecek tüm nesillere aktarılmasını temin etmek amacıyla, oradaki esareti, acı otlar ve mayalanmamış ekmekle yeniden canlandırmalarını söylemektedir. Eğer özgürlüğünüzü korumak istiyorsanız, demektedir Moşe, onu kaybetmenin nasıl bir şey olduğunu asla unutmayın. Ama işte, burada, Yarden Nehri kıyılarında, Moşe bir sonraki nesle hitaben konuşurken, halka “Bir Mısırlıdan nefret etme” demektedir. Bu pasuktaki mesaj tam olarak nedir?

Özgür olmak için, nefret duygusunu salıvermeniz gerekir. Moşe’nin söylediği budur. Halk eski düşmanlarından nefret etmeye devam ettiği sürece, Moşe Bene Yisrael’i Mısır’dan çıkarmış olsa bile, Mısır’ı Bene Yisrael’den çıkaramazdı. Zihinsel açıdan hâlâ orada, geçmişin kölesi olarak kalırlardı. Hâlâ zincirlere bağlı olurlardı – metal değil, zihinsel zincirlere – ve zihinsel zincirler insanı en çok kısıtlayan zincirlerdir.

Özgür bir toplumu nefret temeli üzerinde yaratamazsınız. Kızgınlık, öfke, aşağılanma, adaletsizlik duygusu, onurunuzu eskiden size zulmedenlere zarar vererek geri kazanma arzusu – bunlar derin bir özgürlük eksikliğinin klasik belirtileridir. Moşe’nin iması açıktır: *Geçmişle yaşamamız gerekir, ancak geçmişte yaşamamalıyız.* Eski zulümcülerine karşı hissettikleri öfke duygusunun esiri olan kişiler hâlâ birer tutsaktır. Kim olduklarını düşmanlarının tanımlamasına izin verenler, henüz özgürlüğe kavuşmuş değillerdir.

Moşe’nin kitapları, Mısır’dan Çıkış’a ve bunu hatırlama gereğine defalarca atıfta bulunur: “Mısır’da köle olduğunu hatırla.” Ancak bu hiçbir zaman nefret, misilleme veya intikam için bir gerekçe

olarak gösterilmez. Her zaman, Bene Yisrael’in yaratmakla görevlendirildiği adil ve şefkatli toplumun – alternatif bir düzen, Mısır’ın antitezi – ardındaki mantığın bir gerekçesi olarak karşımıza çıkar. Üstü kapalı mesaj şudur: En azından kendi halkınız söz konusu olduğunda köleliği sınırlayın. Onları ağır işlere tabi tutmayın. Onlara her yedinci günde bir dinlenme ve özgürlük olanağı tanıyın. Yedi yıllık çalışmanın ardından onları serbest bırakın. Onları ontolojik açıdan sizden aşağı insanlar olarak değil, kendiniz gibi kabul edin. Kimse köle olarak doğmaz.

Yoksullara cömertçe verin. Hasattan artanları toplayıp yiyebilsinler. Tarlanın bir köşesini onlara bırakın. Bereketinizi başkalarıyla paylaşın. İnsanları geçim kaynaklarından mahrum bırakmayın. Tora yasasının tüm yapısı, Mısır’daki kölelik deneyimine dayanır ve bir anlamda şöyle der: Zulüm kurbanı olmanın nasıl bir his olduğunu yüreğinizde biliyorsunuz, bu yüzden siz başkalarına zulmetmeyin.

Tora’nın etiği, rollerin sürekli değişebildiği gerçeğine dayanır ve hafızayı ahlaki bir güç olarak kullanır. Şemot ve Devarim kitaplarında, hafızayı, nefreti korumak için değil, onun kurbanı olmanın nasıl bir his olduğunu hatırlayarak onu yenmek için kullanmamız emredilir. “Hatırla” – *geçmişte yaşamak için değil, geçmişin tekrarını önlemek için hatırla.*

Çıkış hikâyesindeki, başka türlü açıklanması mümkün olmayan bir ayrıntıyı da ancak bu şekilde anlayabiliriz. Moşe Yanan Çalılık’ta Tanrı ile ilk kez karşılaştığı zaman kendisine halkı özgürlüğe kavuşturma görevi verilir. Ancak Tanrı buna tuhaf bir ekleme yapar:

Bu halkın Mısırlıların gözünde beğeni kazanmasını sağlayacağım ve gittiğiniz zaman, boş elle gitmeyeceksiniz. Her kadın, komşusundan ve evinde oturan kadından, gümüş ve altın kaplarla giysiler isteyecek. Bunları oğullarınıza ve kızlarınıza yükleyeceksiniz.

Şemot 3:21-22

Bu nokta sonraki bölümlerde de iki kez tekrarlanmaktadır (Şemot 11:2, Şemot 12:35). Ne var ki, görünüşte bu talep, Tanah'ın anlatımının ruhuna tamamen ters düşmektedir. Bereşit'ten (14:23) Ester (9:10, 15, 16) kitabına kadar, düşmanlardan ganimet, yağma, talan malları almak hor görülen bir şeydir. Putperestler söz konusu olduğunda bu kesinlikle yasaktır: onların malları *herem*, yani tabudur; iyeliğimize geçirilmemeli, imha edilmelidir (Devarim 7:25, 13:16).

Yeoşua'nın döneminde Ahan, Yeriho şehrinin yıkıntılarında ganimet topladığında, tüm ulus cezalandırılmıştı. Ayrıca, Mısır'dan alınan altına ne olmuştur? Bene Yisrael bunu Altın Buzağı yapmak için kullanmışlardır! Tüm bunların ışığında soru açıktır: Bene Yisrael'in, bu belirli olayda – Mısır Çıkışı sırasında – Mısırlılardan hediye istemeleri neden önemliydi, bu neden emredilmişti? Tora, Devarim kitabının devamında, kölelerin serbest bırakılmasıyla ilgili bir kanun çerçevesinde cevabı kendisi verir:

İbrani bir kardeşin ya da İbrani bir kız sana satıldığı takdirde, senin için altı yıl çalışacaktır ve yedinci yılda onu yanından özgürlüğe salıvermelisin. Yanından özgürlüğe

salıverdiğinde de *onu boş elle gönderme*. Onu davarından, harman yerinden ve pres teknesinden [hediyelerle] cömertçe donat; Tanrın A-Şem'in seni mübarek kıldığı ölçüde ver ona. Mısır Ülkesi'nde köle olduğunu ve Tanrın A-Şem'in seni oradan özgür kıldığını hatırla. Sana bugün bu sözü bu yüzden emrediyorum.

Devarim 15:12-15

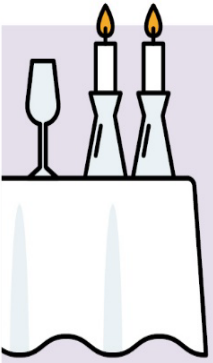
Köleliğin iyi bir "hikâye sonuna" ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle, kölelik yalnızca fiziksel olarak değil, psikolojik ve sembolik düzeyde de kapatılmalıdır. Özgürlüğe kavuşmak için, bir köle, eski efendisine karşı hissettiği olumsuz duygularını geride bırakabilmelidir. Bir kırgınlık, öfke, aşağılanmışlık veya hafifsenmişlik duygusuyla ayrılmamalıdır. Zira bu şekilde ayrılacak olsa, serbest bırakılmış olurdu, ama özgür olamazdı. Fiziksel olarak serbest olsa da, zihinsel açıdan hâlâ bir köle olurdu. Ayrılık armağanları konusundaki ısrar, Tora'nın, köleliğin bıraktığı kalıcı yara konusundaki psikolojik içgörüsünü temsil eder. Kölenin kötü duygular beslemeden ayrılabilmesi için, efendinin cömert bir davranışta bulunması gerekir. Kölelik, ruhta, iyileştirilmesi gereken bir yara bırakır.

Tanrı, Moşe'ye, Bene Yisrael'e Mısırlılardan ayrılık armağanları almaları talimatını vermesini söylediğinde, bir anlamda şöyle diyordu: Evet, Mısırlılar sizi köleleştirdi, ama bu artık geçmişte kalacak. Tam da geçmiş *hatırlamanızı* istediğim için, bunu yaparken nefret veya intikam arzusu duymamanız çok önemli. Hatırlamanız gereken şey, köleyken efendilerinize duyduğunuz

öfke değil, köle olmanın acısıdır. Mutlaka sembolik bir kapanış eylemi olmalıdır. Ve bu eylemin, kelimenin tam anlamıyla adalet olması mümkün değildir; böyle bir adalet beklentisi gerçekçi değildir ve ona duyulan arzu, doyurulamaz ve kendini yok edici niteliktedir. Ölüleri hayata döndürmenin veya sizden esirgenen kaybedilmiş özgürlük yıllarını geri kazanmanın bir yolu yoktur. Öte yandan bir halkın, geçmişini inkâr edip onu hafızasının veri tabanından silmesi de mümkün değildir. Bunu yapmaya çalışsa bile, sonunda mutlaka geri gelecektir – Freud’un dediği gibi “bastırılmış olanın geri dönmesi” gerçekleşecektir – ve kibirli, özgecil bir intikam biçiminde korkunç bir bedel ödecektir. Bu nedenle eski köle sahibi, eski köleyi – kendi iradesi dışında da olsa refahına katkıda bulunmuş biri olarak – özgür bir insan kabul etmeli ve ona bir hediye vermelidir. Bu bir hesaplaşma değildir. Daha ziyade, günümüzde “onarıcı adalet” olarak adlandırılan asgari bir telafi biçimidir. Nefret ve özgürlük bir arada var olamaz. Özgür bir halk, eski düşmanlarından

nefret etmez; eğer nefret ediyorsa, henüz özgürlüğe hazır değildir. Zulüm görmüş insanlardan, zulmetmeyen bir toplum yaratmak istiyorsanız, o zaman geçmişin zincirlerini kırmalı, hafızayı verdiği acıdan arındırmalı, acıyı yapıcı bir enerjiye ve farklı bir gelecek inşa etme kararlılığına dönüştürmelisiniz.

Özgürlük, nefretin terk edilmesini gerektirir, çünkü nefret özgürlükten vazgeçmektir. Nefret, kendi çatışmalarımızı harici bir güce yansıtip onu suçlamamız anlamına gelir, ancak bunu yapmak sorumluluğu reddetmek pahasına olacaktır. Moşe’nin Vaat Edilmiş Topraklara girmeye hazırlanan nesle verdiği mesaj buydu: Özgür bir toplum, ancak özgürlüğün sorumluluğunu kabul eden insanlar tarafından, kendilerini edilgen nesneler olarak görmeyi reddeden vatandaşlar tarafından, kendilerini başkalarına nefretle değil, Tanrı sevgisiyle tanımlayan insanlar tarafından inşa edilebilir. Moşe, “Bir Mısırlıdan nefret etme, zira ülkesinde bir yabancı olmuştun” demiştir. Yani: Özgür olmak için nefret duygusunu salıvermelisiniz.



Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Nefrete tutunmak insanların fiziksel özgürlüklerini elde ettikten sonra bile köle olarak kalmalarına nasıl yol açar?
2. Kişisel acı veya adaletsizlik deneyimleri, başkalarına yönelik şefkate dönüştürülebilir mi?
3. Amalek’i hatırlama emri, Mısırlılardan nefret etmeme emrinden hangi bakımdan farklıdır? taşıyordu?